

Posudek oponenta disertační práce

Student : Mgr. Alena Kajanová

Název práce:

Sociální determinanty zdraví vybraných romských komunit. Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí, dospělých a seniorů Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta. 2009.

Školitel: PhDr. Eva Davidová, PhD.

Oponent: Doc. PhDr. Jaroslav Balvín, CSc.

Vlastní hodnocení

Aktuálnost zvolené problematiky

Význam a aktuálnost disertační práce spočívá zejména ve výběru tématu. Je u nás ještě málo prací, které se zaměřují na zkoumání sociálních determinant zdraví v konkrétním prostoru romských komunit.

Potřeba prohloubit výzkum v této oblasti souvisí s probíhajícím diskursem, v němž mnozí autoři akcentují chudobu jako základ všech dalších procesů v romské komunitě. Je podceňována romská kultura, která je často zužována na kulturu chudoby (viz prac Marka Jakoubka a Tomáše Hirta). O to je záslužnější, když autorka disertační práce podrobně zkoumá podíl různých determinant a zkoumá je jako komplex, který využívá pro kvalitativní výzkum z hlediska deseti socioekonomických faktorů podle Wilkinsona a Marmota, které determinují úroveň zdraví.

Stanovené cíle doktorské disertační práce (splnění cílů)

Cílem disertační práce bylo popsat vliv sociálních determinant zdraví v širším kontextu každodenního života vybraných romských komunit. Autorka ke splnění tohoto cíle používá podrobného kvalitativního výzkumu v romských rodinách ve dvou lokalitách, charakterizuje rozdílnost těchto lokalit a rozdílnou socioekonomickou situaci respondentů. Tímto způsobem naplňuje předsevzané cíle, které souvisí s popsáním sociální exkluze a negativní role stresu vycházejícího především z chudoby a nezaměstnanosti.

Nové poznatky, které byly dosaženy v doktorské disertační práci – detailně popsat

Novým poznatkem práce je zejména rozbor kvalitativní hloubkové, podrobné metody výzkumu, která podle autorky se může dále rozšířit na použití kvantitativních metod

zkoumání zdraví a kvality života u Romů jako komplexního výsledku kulturních i sociálních determinant. Nové je i použití deseti faktorů ovlivňujících zdraví na konkrétní situaci romských komunit ve vybraných lokalitách. O tuto metodu je možno se opřít i v dalších případech, kdy bude třeba analyzovat konkrétní situaci zdraví u Romů v konkrétní lokalitě.

Připomínky

Základní připomínkou je, že autorka volila metodu výzkumu tak anonymní, že neznáme zkoumané lokality, nejsou pojmenovány. To je samozřejmě třeba z hlediska etiky výzkumu respektovat, ale na druhé straně je práce využitelná pouze v obecné podobě.

Otázky:

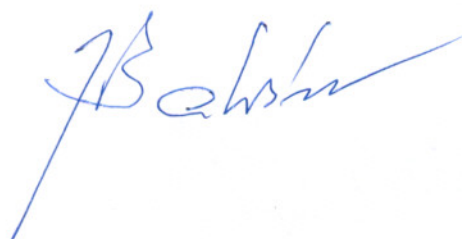
1. Rozveďte blíže stres jako jednu z hlavních determinant ovlivňujících zdraví v romských komunitách.
2. Jaký je Váš názor na kulturu chudoby ve vztahu ke zdraví v romských komunitách?
3. Jak pomohlo pro metodiku výzkumu použití socioekonomických faktorů použitých Wilkinsonem a Marmotem?

ZÁVĚR

Práce je kvalitní po formální i obsahové stránce. Práci proto doporučuji k obhajobě.

Místo vypracování a datum: Nitra, Slovensko, 1. 11. 2009

Podpis:

Oponentský posudek disertační práce

Název: Sociální determinanty zdraví vybraných romských komunit
Autorka: Mgr. Alena Kajanová
Oponentka: Doc. PhDr. Jitka Šimíčková-Čížková, CSc.

Identifikační údaje a rozbor práce

Oponovaná práce má 196 stran textu včetně úvodu, závěru a seznamu literatury. Formální úprava je pečlivá a odpovídá standardům vědecké práce. Text je logicky a přehledně členěný. Použitá literatura je rozsáhlá, aktuální, přiměřená tématu práce. Téma disertace je mimořádně závažné.

Práce je členěna do sedmi částí. V **první části** autorka uvádí čtenáře do problematiky zdraví a otázek souvisejících s hodnocením zdravotního stavu romské komunity. Předkládá zde koncept zdraví Wilkinsona a Marmota (2005), z něhož vychází základní výzkumná otázka disertace: nakolik je vzájemně propojeno deset sociálních determinant zdraví, které tvoří uvedený koncept.

Ve **druhé části** srovnává ověřovaný koncept zdraví s dalšími autory, kteří sociální determinanty zdraví uvádějí v jiných kontextech. Determinanty zdraví sledovaného konceptu rozčlenila do čtyř skupin. Jsou to: socioekonomická situace, životní styl, rodina a komunita. Poslední z determinant – stres – pojednává v samostatné **třetí části**. Předpokládá, že stres jako jedna z determinant je přítomna ve všech ostatních a tvoří jakousi osu ověřovaného konceptu.

Čtvrtá část slouží ke shrnutí východisek pro výzkumné šetření.

V **páté části** popisuje metodiku výzkumného šetření. Jedná se o kvalitativní výzkum pěti romských rodin ze dvou měst, z nichž vždy jedna žije v sociálně vyloučené lokalitě a druhá bez ohledu na sociální stratifikaci. Jedna z rodin – pátá – patří k zástupcům romské elity. Autorka si klade čtyři výzkumné otázky: 1. Jak souvisí sledované sociální determinanty se zdravotním stavem celého souboru? 2. Existuje jejich vzájemná provázanost? 3. Je sociální exkluze skutečně determinantou zdraví a jaký je životní styl popisovaných romských komunit? 4. Jak je řešena romská problematika v regionech, kde se uskutečnilo výzkumné šetření?

Výsledky diskuse jsou obsahem **šesté části** práce. Autorka ukazuje zejména na determinaci zdraví socioekonomickou situací romské komunity, která je přítomna jako stálý stresor. Diskuse k dalším determinantám ilustruje životní styl romských komunit, v němž dominuje pasivita jako reakce na permanentní stres. Závěrečná **sedmá část** shrnuje rozdíly v komparačních kritériích a zdůrazňuje složitost zkoumaného tématu. Autorka konstatuje, že pobyt v romských komunitách jí umožnil poznat každodenní život v kontextu sledovaných determinant zdraví a identifikovat některé vzájemné souvislosti. Konkrétními výsledky výzkumu je položení třinácti hypotéz, které by bylo třeba ověřovat kvantitativním výzkumem jiného rozsahu, než může pojmout disertační práce.

Výsledky disertace a její význam pro společenskou praxi

Cenný přínos práce je už v popisu implementace sociálních determinant zdraví do každodenního života romských komunit. Hypotézy, které staví pro kvantitativní výzkum, jsou výzvou ke společnosti, pokud by se chtěla složitou problematikou českých Romů skutečně objektivně zabývat.

Cením si také závěrečnou větu práce v složitosti přijmout fakt, že na řešení se musí podílet obě strany, majorita i minorita. Pokud každá z nich vidí problém mimo sebe, bude jeho závažnost narůstat, jak potvrzuje starší generace Romů, když hodnotí svoji společenskou pozici v současnosti.

Z celé práce je patrné, že autorka se v problematice dobře orientuje, má cit pro adekvátní vystižení témat, která je třeba zkoumat a dovede vhodně volit přístupy naznačující možná řešení.

Hodnocení a poznámky k práci

Posuzovaná disertace je invenční, jednotlivé kapitoly jsou přehledné, text je výstižný a srozumitelný. Autorka vychází ze seriózního studia literatury a jejího kritického zhodnocení. Jako celek je práce mimořádně kvalitní.

Příznivý rys práce spočívá v autorčině snaze nevyhýbat se nepříjemným odpovědím a jasně interpretovat sociální jevy a jejich vztahy.

Položení třinácti hypotéz, jejichž ověřování by mohlo dále poznávat sociální determinaci chování romského etnika nejen ke svému zdraví, považuji za originální přístup k systematickému mapování objektivně podložených jevů. Příklon k aktivnímu formování své budoucnosti majoritou i minoritou vidím jako předpoklad „vůle k inkluzi“ z obou stran.

Dotazy k práci:

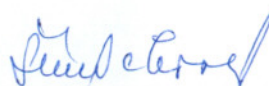
1. V jaké posloupnosti by autorka doporučovala ověřování položených hypotéz? Existují mezi nimi priority?
2. Jak autorka chápe roli romských elit v integraci etnika do majoritní společnosti?

Závěr

- Autorka prokázala hlubokou znalost závažného tématu, originalitu myšlení, schopnost formulování názorů a kreativní práci s literaturou. Tím osvědčila předpoklady pro samostatnou vědeckou práci.
- Práce poskytuje množství námětů pro výzkumná šetření i praktické formování sociální a zdravotní politiky.
- Práce je cenným přínosem pro výchovu odborníků v souvisejících oborech.

Doporučení

- Práci doporučuji k úspěšné obhajobě s přiznáním titulu Ph.D.
- Doporučuji publikování v souhrné či alespoň dílčí časopisecké podobě.

Doc. PhDr. Jitka Šimíčková-Čížková, CSc.

Ostrava, 04.11.2009

Posudek oponenta disertační práce

Student :

Mgr. Alena Kajanová

Název práce:

Sociální determinanty zdraví vybraných romských komunit

Školitel:

PhDr. Eva Davidová, Ph.D.

Hodnocení disertační práce

Doktorandka si vybrala velmi aktuální téma, přičemž díky zvolené metodě mohla v konkrétních romských rodinách verifikovat a prohloubit zobecněné poznatky obsažené v odborné literatuře. Význam předložené práce spočívá v systematickém uchopení značně komplexní problematiky vztahu mezi sociálními podmínkami a zdravím jedinců. Autorka svůj výzkum staví na deseti sociálních determinantách zdraví (dle Wilkinsona, Marmota, 2005), které zkoumá u vybraných romských komunit.

Cílem disertační práce A. Kajanové je tedy popsat a reflektovat, jak mohou sociální podmínky v romských komunitách ovlivňovat zdraví Romů. Tohoto cíle autorka dosáhla. Sama si je ovšem vědoma toho, že výsledky kvalitativního výzkumu prověřujícího sociální podmínky pěti romských rodin ve dvou městech nelze seriózně zobecnit a je třeba je spíše chápat jako materiál pro tvorbu hypotéz, které lze použít při eventuálním dalším výzkumu (tentokrát už provedeném kvantitativní metodou na reprezentativním vzorku). Hypotézy autorka uvádí a vysvětluje v 7. kapitole v rámci shrnutí výsledků svého výzkumu.

Výsledky výzkumu vedou autorku k tomu, že objasňuje nejen význam obtížných socioekonomických podmínek života Romů, ale také upozorňuje na psychické důsledky jejich situace, která se pak odráží na zdravotním stavu (srov. s. 170nn). Přitom objevuje specifické důsledky kulturní odlišnosti Romů, které se odráží v jejich postoji k některým okolnostem podmiňujícím zdravotní stav (stravovací návyky, způsob léčení subjektivních potíží, způsob vyrovnávání se s nezdarem, kouření atd.).

Metodicky bychom mohli předložené práci vytknout snad až příliš velkou tématickou šíří a metodickou rozmanitostí. Zatímco autorka v úvodu celkem jasně definuje cíl své práce (s. 11), ve výzkumné otázce č. 4 (s. 176) dle mého soudu přesahuje vymezené téma. Také kombinace různých forem kvalitativního výzkumu je diskutabilní, jakkoliv je účelná. Z textu práce také nevyplývá zcela jasně odůvodnění výběru komparačních faktorů (s. 69, s. 177-178).

Velmi kladně oceňuji použití kvalitativních metod a jejich odůvodnění (s. 178-180), přestože bych spíše dal přednost jednodušší struktuře výzkumu před kombinací metod, která mohla způsobit některá zkreslení. Celkově si myslím, že celý výzkum byl pojat příliš široce, proto byla jeho realizace pro autorku velmi náročná.

Je škoda, že autorka některá důležitá data (souhrnné tabulky atd.) vložila do přílohy, a že i v teoretické části místy převládá širší záběr nad hloubkou diskuse (myslím odbornou diskusi pramenů, z nichž autorka v teoretické části vychází).

Po stránce formální je práce zpracována velmi pečlivě, i když se tu a tam objevují překlepy nebo drobné gramatické chyby.

Celkově považuji předloženou disertační práci za poctivě zpracovanou a hodnotím ji jako velmi zdařilou.

ZÁVĚR

Disertační práci Mgr. Aleny Kajanové doporučuji k obhajobě a navrhuji udělení titulu Ph. D. ve studovaném vědním oboru.

České Budějovice, 6. 11. 2009

doc. Mgr. Michal Kaplánek
oponent